

ФОРМУВАННЯ ТА АНАЛІЗ ПРІОРИТЕТІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЇХ КЛЮЧОВИХ ФАКТОРІВ УСПІХУ

© 2020 ДМИТРИШИН Л. І., ЗВАРИЧ О. І.

УДК 332.1:330.3
JEL Classification: 018; R13; R58

Дмитришин Л. І., Зварич О. І.

Формування та аналіз пріоритетів економічного розвитку регіонів України в контексті їх ключових факторів успіху

Метою статті є формування множини пріоритетів економічного розвитку як ключових факторів успіху регіонів України та подальший їх аналіз. На підставі аналізу взаємозв'язку концепції економічного розвитку регіонів та рівня їх ключових факторів успіху встановлено, що чинники економічного розвитку регіонів лежать в основі побудови піраміди ключових факторів успіху і визначають конкурентну позицію регіону в національному чи глобальному масштабах. З іншого боку, економічний розвиток регіону забезпечується завдяки постійному зміцненню конкурентної позиції та підвищенню конкурентних переваг існуючих галузей та шляхом створення нових, високоєфективних сегментів економіки. Окрім регіональних ключових факторів успіху, важливими є синтетичні показники, що дозволяють оцінити конкурентну позицію регіону незалежно від рівня його розвитку. Тому для просторового дослідження ключових факторів успіху запропоновано методичний підхід щодо оцінки фактичного та потенційного рівнів ключових факторів успіху регіону, а також оцінки диференціації регіонів за їх рівнем. Побудовано модель ключових факторів успіху регіонів України в довготерміновому періоді, результатом реалізації якої є класифікація регіонів за критерієм використання наявних і потенційних конкурентних переваг та, нарешті, оцінка економічного розвитку регіону. В цьому і полягає взаємозалежність досліджуваних понять: чинники економічного розвитку регіонів – конкурентоспроможність регіонів – економічний розвиток регіонів. Сформовано множини пріоритетів економічного розвитку регіонів України. Причому усі вони – як традиційні, так і сучасні – презентують регіони з точки зору більше інноваційного розвитку, ніж розвитку виробництва чи інвестицій. Дана сукупність містить інноваційну, соціальну та екологічну складові економічного розвитку – характерні підходу нової економіки, а не виробничу та технологічну, які притаманні відповідно виробничому та інвестиційному підходам.

Ключові слова: економічний розвиток, регіон, ключові фактори успіху, синтетичні показники, пріоритети розвитку регіону.

DOI:

Рис.: 1. Табл.: 9. Бібл.: 12.

Дмитришин Леся Ігорівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної кібернетики, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника (вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, 76018, Україна)

E-mail: lesia.dmytryshyn@pnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1842-8112>Researcher ID: <http://www.researcherid.com/R-4665-2017>

Зварич Олена Ігорівна – кандидат економічних наук, здобувач кафедри економічної кібернетики, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника (вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, 76018, Україна)

E-mail: lena_zl@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5088-7565>Researcher ID: <http://www.researcherid.com/R-4665-2017>УДК 332.1:330.3
JEL Classification: 018; R13; R58

Дмитришин Л. И., Зварыч Е. И. Формирование и анализ пріоритетов экономического развития регионов Украины в контексте их ключевых факторов успеха

Целью статьи является формирование множества приоритетов экономического развития как ключевых факторов успеха регионов Украины и их дальнейший анализ. На основании анализа взаимосвязи концепции экономического развития регионов и уровня их ключевых факторов успеха установлено, что факторы экономического развития регионов лежат в основе построения пирамиды ключевых факторов успеха и определяют конкурентную позицию региона в национальном или глобальном масштабах. С другой стороны, экономическое развитие региона обеспечивается благодаря постоянному укреплению конкурентной позиции и повышению конкурентных преимуществ существующих отраслей и путем создания новых, высокоэффективных сегментов экономики. Кроме региональных ключевых факторов успеха, важны синтетические показатели, позволяющие оценить

UDC 332.1:330.3
JEL Classification: 018; R13; R58

Dmytryshyn L. I., Zvarych O. I. Forming and Analyzing the Priorities of Economic Development of Ukraine's Regions in the Context of their Key Success Factors

The aim of the article is the formation of a set of priorities of economic development as key factors of success of Ukraine's regions and their further analysis. Based on the analysis of the relationship between the concept of economic development of regions and the level of their key success factors, it is established that the factors of economic development of regions provide the basis of the pyramid of key success factors and determine the competitive position of a region on a national or global scale. On the other hand, economic development of a region is ensured by a constant strengthening of the competitive position and increasing the competitive advantages of the existing industries and by creating new, highly efficient segments of the economy. In addition to regional key success factors, synthetic indicators, which allow assessing the competitive position of a region regardless of its level of development, are important. Therefore, for a spatial study of key success fac-

конкурентную позицию региона независимо от уровня его развития. Поэтому для пространственного исследования ключевых факторов успеха предложен методический подход к оценке фактического и потенциального уровней ключевых факторов успеха региона, а также оценке дифференциации регионов по их уровню. Построена модель ключевых факторов успеха регионов Украины в долгосрочном периоде, результатом реализации которой является классификация регионов по критерию использования имеющихся и потенциальных конкурентных преимуществ и, наконец, оценка экономического развития региона. В этом и заключается взаимозависимость исследуемых понятий: факторы экономического развития регионов – конкурентоспособность регионов – экономическое развитие регионов. Сформировано множество приоритетов экономического развития регионов Украины. Причем все они – как традиционные, так и современные – представляют регионы с точки зрения скорее инновационного развития, чем развития производства или инвестиций. Данная совокупность содержит инновационную, социальную и экологическую составляющие экономического развития – характерные подходу новой экономики, а не производственную и технологическую, присущие соответственно производственному и инвестиционному подходам.

Ключевые слова: экономическое развитие, регион, ключевые факторы успеха, синтетические показатели, приоритеты развития региона.

Рис.: 1. Табл.: 9. Библ.: 12.

Дмитришин Леся Игоревна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры экономической кибернетики, Прикарпатский национальный университет им. В. Стефаника (ул. Шевченко, 57, Ивано-Франковск, 76018, Украина)

E-mail: lesia.dmytryshyn@pnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1842-8112>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/R-4665-2017>

Зварыч Елена Игоревна – кандидат экономических наук, соискатель кафедры экономической кибернетики, Прикарпатский национальный университет им. В. Стефаника (ул. Шевченко, 57, Ивано-Франковск, 76018, Украина)

E-mail: lena_zl@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5088-7565>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/R-4665-2017>

Вступ. Зміна концепції регіонального розвитку у напрямі нової економіки призводить до того, що для досягнення та використання ключових факторів успіху регіону необхідними стають не тільки інвестиції в основну інфраструктуру, але також розвиток людського капіталу та розвиток інституційного оточення, які створюють міцні застави розвитку регіону. Досягнута конкурентна позиція базується на ефективності використання базисних факторів конкурентоспроможності. З цього можна припустити, що економічний розвиток забезпечується завдяки постійному зміцненню конкурентної позиції та підвищенню конкурентних переваг (на основі все більш розвинених факторів конкурентоспроможності) існуючих галузей та шляхом створення нових, високоефективних сегментів економіки. Відповідно до цього підходу економічний розвиток окремих країн, а також регіонів проходить стадії, що характеризуються динамічним розвитком інших галузей або сегментів економіки.

Політика регіональних ключових факторів успіху полягає в активізації внутрішніх чинників, їх особливос-

тей, а methodological approach to assessing the actual and potential levels of key success factors for a region as well as assessing the differentiation of regions by their level is proposed. A model of key success factors for regions of Ukraine in the long term is built. The implementation of the model implies classifying regions according to the criterion of using the existing and potential competitive advantages and, finally, assessing the level of economic development of a region. This describes the interdependence of the studied concepts: factors of economic development of the regions – competitiveness of the regions – economic development of the regions. A set of priorities of economic development of Ukraine's regions are formed. Moreover, all of them – both traditional and modern – represent the regions in terms of rather innovative development than that of production or investment. The set contains the innovative, social and environmental components of economic development, which are characteristic of the approach of the new economy, and not production and technological ones, inherent in the production and investment approaches, respectively.

Keywords: economic development, region, key success factors, synthetic indicators, development priorities of a region.

Fig.: 1. **Tabl.:** 9. **Bibl.:** 12.

Dmytryshyn Lesia I. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Economic Cybernetics, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (57 Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine)

E-mail: lesia.dmytryshyn@pnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1842-8112>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/R-4665-2017>

Zvorych Olena I. – Candidate of Sciences (Economics), Applicant of the Department of Economic Cybernetics, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (57 Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine)

E-mail: lena_zl@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5088-7565>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/R-4665-2017>

тей, які відрізняють цей регіон від сусідніх територіальних утворень. Ці фактори часто за допомогою зовнішньої підтримки – особливо фінансової – можуть визначити конструкцію конкурентного потенціалу регіону, прийняття рішення про рівень його привабливості [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концепція ключових факторів успіху з'являється в літературі в багатьох сенсах, що призводить до великої кількості визначень, пов'язаних з різним розумінням її джерел і сфери застосування. В економіці можна говорити про ключові фактори успіху або ж конкурентоспроможність як на мікроекономічному рівні (щодо підприємства) [7], так і на макроекономічному рівні (щодо країни) [6; 10; 11], а також проміжних рівнях, які є галузями, секторами або специфічними, нижчими за національні територіальні одиниці [1; 2; 8; 12]. З точки зору регіону конкурентоспроможність визначається як ступінь, міра, до якої регіон здатен виробляти товари та послуги в ринкових умовах, які оцінюються на національних і міжнародних ринках, при збереженні або збільшенні реальних доходів резидентів у довгостроковій

перспективі. Основною умовою ключових факторів успіху (КФУ) є успішна економічна діяльність, яка вважається зростаючим рівнем доходів і життя, реалізованим в умовах відкритого ринку товарів і послуг, що виробляються цим регіоном. Рівень життя виступає тут як кінцевий результат ключових факторів успіху.

Метою статті є формування множини пріоритетів економічного розвитку як ключових факторів успіху регіонів України та подальший їх аналіз.

Виклад основного матеріалу. Існує безліч моделей оцінки КФУ регіонів, як простих, що базуються на аналізі первинної статистичної інформації, так і таких, що полягають у побудові синтетичних критеріїв оцінки цього явища.

З погляду оцінки конкурентоспроможності регіонів як результату її взаємозв'язку з економічним розвитком, на нашу думку, доречно скористатись принципами побудови піраміди конкурентоспроможності регіонів [9]. Ця модель

виходить із системного підходу до класифікації факторів, що впливають на конкурентоспроможність регіону в довготерміновому періоді. На рис. 1 відображено піраміду конкурентоспроможності регіонів, побудовану на основі показників економічного розвитку регіонів, які презентують його класичні та сучасні підходи. Важливим аспектом використання власне чинників економічного розвитку регіонів при оцінці та аналізі регіональної конкурентоспроможності є можливість на їх основі характеризувати як рівень, так і потенціал КФУ.

Результатом такого дослідження є класифікація регіонів за критерієм використання наявних і потенційних конкурентних переваг та, нарешті, оцінка економічного розвитку регіону. В цьому і полягає взаємозалежність досліджуваних понять: чинники економічного розвитку регіонів – конкурентоспроможність регіонів – економічний розвиток регіонів.

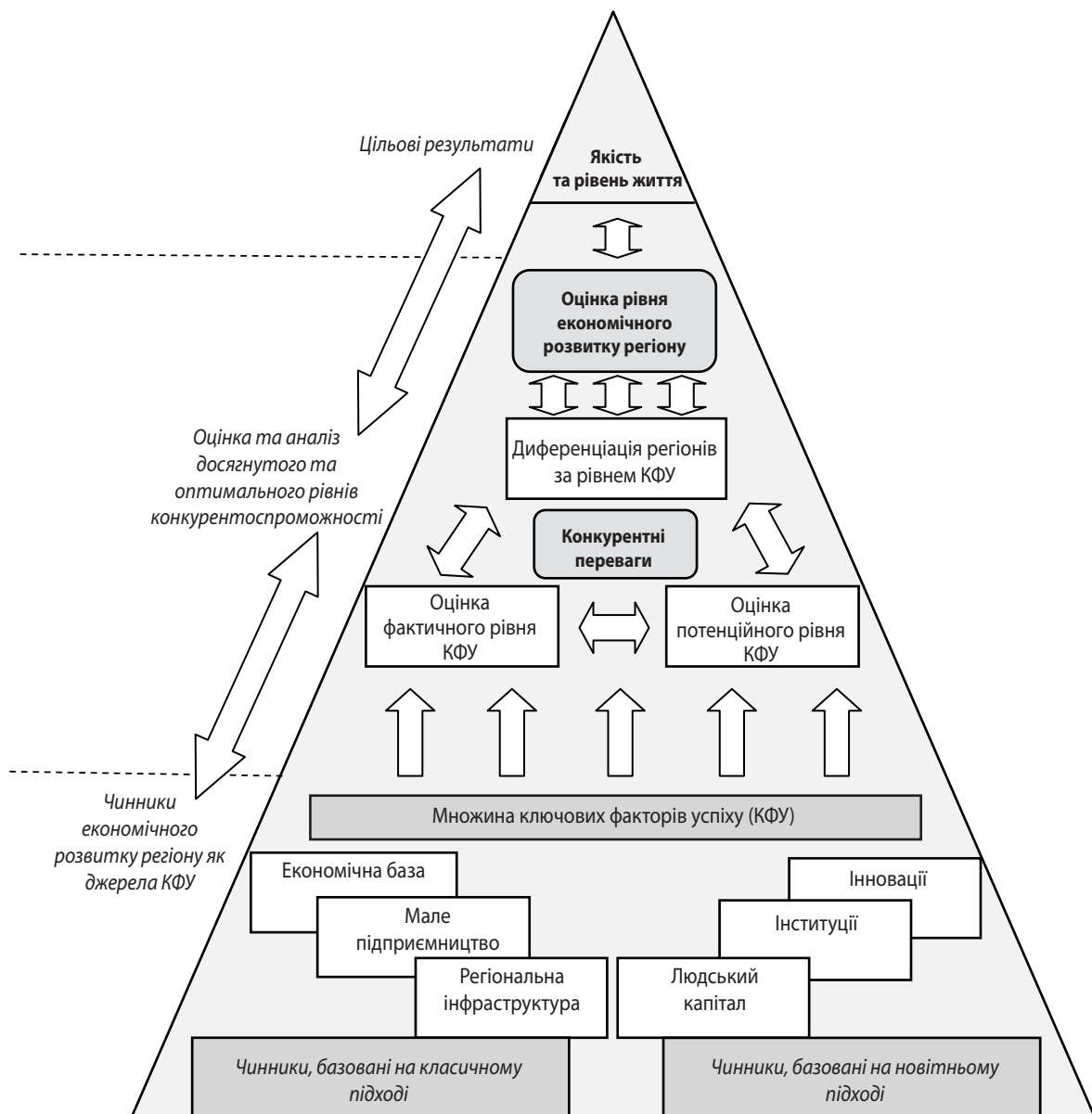

Рис. 1. Піраміда КФУ регіонів, побудована на основі класичних і сучасних чинників економічного розвитку регіонів

Джерело: розроблено авторами на основі [9]

Використовуючи піраміду конкурентоспроможності регіонів (рис. 1) як своєрідну схему алгоритму оцінки й аналізу конкурентоспроможності регіонів, проведемо це дослідження на показниках, раніше проаналізованих у [3; 4]. З метою формування множини ознак КФУ регіонів було використано показники економічного розвитку регіонів України, які презентували його класичні та сучасні детермінанти [4]. В табл. 1 наведено кінцеву сукупність

показників, відібрану відповідно до вимог щодо ознак сукупності: репрезентації різних і водночас істотних аспектів і властивостей конкурентоспроможності регіонів; характеристики конкурентоспроможності є однозначно і стисло сформульовані; усі змінні є кількісними оцінками і мають причинно-наслідковий зв'язок з конкурентоспроможністю; презентують тільки задокументовані джерела інформації; є повним набором в просторовому і часовому вимірах.

Таблиця 1

Кінцева множина ознак КФУ регіонів – пріоритетів економічного розвитку регіонів України

Детермінанта	Показник	Позначення
Виробничі чинники	Коефіцієнт інтенсивності : дослідження і розвиток	x_{11} (синтетичний показник)
Інфраструктурні чинники	Охорона навколишнього середовища	x_{12} (синтетичний показник)
	Освіта	x_{13} (синтетичний показник)
	Культура та відпочинок	x_{14} (синтетичний показник)
Мале підприємництво	Кількість малих підприємств на одиницю зайнятих в МП в регіоні, одиниць на 1 тис. осіб	x_{15}
Людський капітал	Кількість студентів вищих навчальних закладів у розрахунку на 10000 населення	x_{16}
	Забезпеченість населення лікарняними ліжками, кількість ліжок на 10 000 населення	x_{17}
Інновації	Кількість випускників аспірантури на 1 тис. населення, %	x_{18}
	Промислові підприємства з інноваціями в компанії, %	x_{19}

Причому усі вони – як класичні, так і сучасні – презентують регіони з точки зору більше інноваційного розвитку, ніж розвитку виробництва чи інвестицій. Маємо в цій сукупності інноваційну, соціальну й екологічну складові економічного розвитку – характерні підходу нової економіки, а не виробничу та технологічну, які притаманні, відповідно, виробничому та інвестиційному підходам.

Далі для приведення ознак КФУ регіонів до одновимірного вигляду проведено процедуру їх стандартизації. Використання математичного інструментарію стандартизації показників дозволило отримати умовні значення порівнювальних змінних, які змінюються в діапазоні від 0 до 1 включно. Здійснимо аналіз зміни показників КФУ регіонів України на основі стандартизованих змінних.

Найбільш популярний макроекономічний показник, що використовується в оцінці рівня економічного розвитку, і водночас результуючий показник стану економіки регіону – це ВРП на одну особу, наведено в табл. 2. Як видно з табл. 2, практично всі регіони збільшили величину ВРП за розглядуваний період, окрім Дніпропетровської, Донецької та Луганської областей. В останніх двох негативна зміна пов'язана із воєнними діями на їх території. Цікаво, що в м. Києві показник ВРП за розглядуваний період демонстрував стабільність і займав традиційно лідируючу позицію. Варто зауважити, що жоден з решти регіонів не наблизився до регіону-лідера (м. Київ). Найближчі в рейтингу – це Дніпропетровська обл. зі спадною тенденцією, Полтавська, Київська, Харківська, Запорізька та Одеська обл. Регіонами-аутсайдерами – значення близьке до 0 – були Закарпатська, Тернопільська, Чернівецька області.

Для АР Крим і м. Севастополя дані за 2018 рік не обчислювались у зв'язку з відсутністю достовірної статистичної інформації по цих регіонах. Тому тут і далі порівняльний аналіз цих регіонів не здійснювався.

Першим і єдиним з групи виробничих факторів показником конкурентоспроможності вибрано коефіцієнт інтенсивності виконання базових функцій в групі – дослідження і розвиток (x_{11}). Він має найтісніший зв'язок з ВРП на одну особу (0,81). Якщо попередньо встановлювався взаємозв'язок різних видів економічної діяльності за функціональною ознакою [5]: виробництво та інфраструктура, управління, дослідження і розвиток, то тут проаналізуємо, як змінилося в часі значення показника сфери досліджень і розвитку, яке охоплює професійну, наукову та технічну діяльність та освіту, та які місця посідали регіони в рейтингу за цим коефіцієнтом. Оскільки розрахунок x_{11} здійснювався на основі кількості зайнятих у відповідних сферах економічної діяльності, то з табл. 3 бачимо, що за період з 2010 по 2018 роки відбувся катастрофічний відтік працівників із сфери НДДКР. У таких областях, як Івано-Франківська, Тернопільська, Рівненська, цей показник знизився більше ніж на 50 %. У Вінницькій, Волинській, Закарпатській, Одеській, Чернівецькій областях кількість зайнятого населення в групі – дослідження і розвиток – теж зменшилась практично вдвічі.

Позитивну тенденцію зростання має тільки м. Київ, яке у 2018 році займає лідируючу позицію. Намічені тенденції пов'язані, перш за все, із припиненням фінансування з боку держави науково-дослідних установ і корумпованістю системи освіти та науки загалом.

Таблиця 2

Зміна ВРП на одну особу за регіонами України

Регіон	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %	Регіон	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %
АР Крим	0,09	–	–	Одеська	0,20	0,21	1
Вінницька	0,06	0,17	11	Полтавська	0,31	0,36	5
Волинська	0,05	0,13	8	Рівненська	0,05	0,11	6
Дніпропетровська	0,40	0,35	–5	Сумська	0,08	0,15	7
Донецька	0,30	0,09	–21	Тернопільська	0,01	0,07	6
Житомирська	0,06	0,13	7	Харківська	0,21	0,23	2
Закарпатська	0,02	0,06	4	Херсонська	0,06	0,11	5
Запорізька	0,21	0,24	3	Хмельницька	0,04	0,13	9
Івано-Франківська	0,07	0,14	7	Черкаська	0,11	0,19	8
Київська	0,26	0,32	6	Чернівецька	0,00	0,05	5
Кіровоградська	0,08	0,20	12	Чернігівська	0,08	0,15	7
Луганська	0,15	0,00	–15	м. Київ	1,00	1,00	0
Львівська	0,09	0,16	7	м. Севастополь	0,16	–	–
Миколаївська	0,16	0,20	4				

Таблиця 3

Коефіцієнт інтенсивності – дослідження і розвиток (x_{it})

Регіон	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %	Регіон	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %
АР Крим	0,16		–	Одеська	0,71	0,28	–43
Вінницька	0,73	0,26	–47	Полтавська	0,44	0,15	–29
Волинська	0,96	0,54	–42	Рівненська	0,88	0,33	–55
Дніпропетровська	0,29	0,23	–6	Сумська	0,56	0,20	–36
Донецька	0,00	0,05	5	Тернопільська	1,00	0,43	–57
Житомирська	0,66	0,27	–39	Харківська	0,53	0,32	–21
Закарпатська	0,63	0,23	–40	Херсонська	0,48	0,23	–25
Запорізька	0,28	0,14	–14	Хмельницька	0,64	0,30	–34
Івано-Франківська	0,93	0,29	–64	Черкаська	0,57	0,22	–35
Київська	0,42	0,47	5	Чернівецька	0,68	0,23	–45
Кіровоградська	0,55	0,26	–29	Чернігівська	0,48	0,23	–25
Луганська	0,06	0,00	–6	м. Київ	0,55	1,00	45
Львівська	0,75	0,36	–39	м. Севастополь	0,75	–	–
Миколаївська	0,43	0,12	–31				

До групи «Синтетичні інфраструктурні чинники» увійшли один показник виробничої та два показники соціальної інфраструктури. Аналіз їх стандартизованих значень (табл. 4) показує, що:

за показником охорони навколишнього середовища більшість регіонів мають позитивні тенденції (стандартизоване значення зростає). З негативними тенденціями тільки м. Київ, Львівська та Херсонська обл. Таким чином, ефективність інвестицій в охорону навколишнього середовища в більшості регіонів зростає, причому, наприклад, в Івано-Франківській обл. – на 85 %. Це частково пов'язано

зі зниженням капітальних інвестицій на охорону та раціональне використання природних ресурсів у зв'язку із призупиненням діяльності низки хімічних заводів у цей період на Прикарпатті. Відповідно, область з регіону-аутсайдера попала в регіони-лідери за цим показником;

- за показником освіти маємо менш стрімкі тенденції. Загальна чисельність вихованців дошкільних навчальних закладів змінюється паралельно із кількістю народжених на два-три роки раніше дітей в кожному регіоні. У зв'язку із загальною тенденцією по Україні відновлення діяльності до-

шкільних навчальних закладів можна говорити про загальну позитивну динаміку зміни цього критерію. У зв'язку з відсутністю даних за 2018 р. Донецька та Луганська обл. не аналізувались за показником освіти;

- за показником культури та відпочинку маємо негативні тенденції по більшості регіонів. Це пов'язано

із недостатньою увагою з боку держави та місцевих органів самоврядування в розглядуваний період до дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. Беручи до уваги реформу децентралізації, можна надіятись на покращення цього та попередніх показників у майбутньому за рахунок відновлення фінансування таких установ з боку ОТГ.

Таблиця 4

Синтетичні інфраструктурні чинники ($x_{i2} - x_{i4}$)

Регіон	Охорона навколишнього середовища, x_{i2}			Освіта, x_{i3}			Культура та відпочинок, x_{i4}		
	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %
АР Крим	0,58			0,44			0,51		
Вінницька	0,66	0,9	24	0,66	0,76	10	0,72	0,21	-51
Волинська	0,54	0,96	42	0,34	0,36	2	0,52	0,17	-35
Дніпропетровська	0,66	0,8	14	0,72	0,7	-2	0,85	1	15
Донецька	0,61	0,85	24	0,84			0,91	0,31	-60
Житомирська	0,24	0,87	63	0,66	0,79	13	0,44	0,13	-31
Закарпатська	0,25	0,94	69	0,25	0,39	14	0,47	0,32	-15
Запорізька	0,57	0,84	27	0,78	0,73	-5	0,24	0,24	0
Івано-Франківська	0	0,85	85	0	0	0	0,69	0,43	-26
Київська	0,54	1	46	0,81	0,82	1	0,43	0,39	-4
Кіровоградська	0,66	0,86	20	0,66	0,67	1	0,46	0,58	12
Луганська	0,49	0,9	41	0,5			0,8	0,11	-69
Львівська	0,97	0,86	-11	0,22	0,27	5	0,47	0,04	-43
Миколаївська	0,51	0,98	47	0,78	0,85	7	0,46	0,31	-15
Одеська	0,41	0,91	50	0,41	0,42	1	1	0,78	-22
Полтавська	0,29	0,85	56	0,75	0,88	13	0,93	0,92	-1
Рівненська	0,42	0,91	49	0,22	0,42	20	0,49	0,16	-33
Сумська	0,74	0,91	17	1	1	0	0,7	0,78	8
Тернопільська	0,85	0,9	5	0,34	0,42	8	0,22	0,01	-21
Харківська	0,53	0,72	19	0,63	0,67	4	0,8	0,83	3
Херсонська	1	0,95	-5	0,78	0,82	4	0,41	0,39	-2
Хмельницька	0,67	0,9	23	0,84	0,76	-8	0,79	0,24	-55
Черкаська	0,51	0,9	39	1	0,91	-9	0,93	0,95	2
Чернівецька	0,56	0,9	34	0,59	0,52	-7	0,31	0,08	-23
Чернігівська	0,59	0,92	33	0,63	0,76	13	0,48	0,53	5
м. Київ	0,56	0	-56	0,78	0,76	-2	0,03	0	-3
м. Севастополь	0,57			0,88			0		

В табл. 5 наведено зміну значень стандартизованої оцінки кількості МП в регіонах України. Негативні зміни в м. Києві, Харківській, Одеській, Дніпропетровській, Запорізькій, Львівській областях свідчать про погіршення клімату для малого підприємництва загалом по Україні, оскільки ці регіони представлені містами-мегаполісами, а отже, найбільшою концентрацією осіб, які бажають займатись підприємством. Це особливо засвідчує зміна

в рейтингу міста м. Києва з позиції лідера в 2010 році на останнє місце в 2018 р.

Складові людського капіталу, що характеризують вищу освіту і науково-дослідну діяльність регіонів України, в цьому дослідженні представлені показником «Кількість студентів вищих навчальних закладів». Як видно з табл. 6, негативні тенденції за цим показником спостерігались у Донецькій та Луганській областях, що пов'язано із пе-

Таблиця 5

Кількість малих підприємств у регіоні (x_{15})

Регіон	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %	Регіон	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %
АР Крим	0,46	–	–	Одеська	0,81	0,14	–67
Вінницька	0,22	0,75	53	Полтавська	0,43	0,71	28
Волинська	0,20	0,50	30	Рівненська	0,05	0,50	45
Дніпропетровська	0,61	0,04	–57	Сумська	0,03	0,24	21
Донецька	0,52	0,96	44	Тернопільська	0,15	0,30	15
Житомирська	0,04	0,48	44	Харківська	0,77	0,04	–73
Закарпатська	0,32	0,36	4	Херсонська	0,50	1,00	50
Запорізька	0,60	0,11	–49	Хмельницька	0,13	0,31	18
Івано-Франківська	0,71	0,66	–5	Черкаська	0,25	0,23	–2
Київська	0,46	0,11	–35	Чернівецька	0,76	0,62	–14
Кіровоградська	0,62	0,80	18	Чернігівська	0,00	0,17	17
Луганська	0,32	0,75	43	м. Київ	1,00	0,00	–100
Львівська	0,46	0,04	–42	м. Севастополь	0,72	–	–
Миколаївська	0,95	0,59	–36				

реведенням студентів з вишів цих областей в інші регіони. Тому ті позитивні зміни, які відбулися в інших ЗВО, пов'язані саме з цією подією. Традиційно лідером у наданні освітніх послуг залишається столиця України – м. Київ. Всі решта регіони знаходяться в рейтингу нижче рівня 0,5 щодо регіону-лідера.

Складові людського капіталу, що характеризують доступ населення до послуг охорони здоров'я, відображені показником забезпеченості населення лікарняними ліжка-

ми. Цей критерій дає картину матеріального забезпечення медицини.

Маємо негативні зміни цього показника для Херсонської, Вінницької, Рівненської та Дніпропетровської областей. Регіонами-лідерами в покращенні матеріального забезпечення в медицині можна вважати м. Київ та Чернігівську, незважаючи на негативну тенденцію, область. У зв'язку з відсутністю даних за 2018 р. Донецька та Луганська області не аналізувались за цим показником.

Таблиця 6

Чинники людського капіталу, (x_{16} – x_{17})

Регіон	Кількість студентів закладів вищої освіти, x_{16}			Забезпеченість населення лікарняними ліжками, x_{17}		
	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %
1	2	3	4	5	6	7
АР Крим	0,03			0,23		
Вінницька	0,05	0,11	6	0,23	0	–23
Волинська	0,05	0,09	4	0,1	0,12	2
Дніпропетровська	0,16	0,19	3	0,74	0,6	–14
Донецька	0,09	–0,14	–23	0,21		
Житомирська	0,07	0,08	1	0	0,01	1
Закарпатська	0	0,02	2	0,03	0	–3
Запорізька	0,2	0,21	1	0,37	0,49	12
Івано-Франківська	0,1	0,1	0	0,31	0,28	–3
Київська	0	0,01	1	0,23	0,15	–8
Кіровоградська	0,03	0	–3	0,5	0,48	–2
Луганська	0,13	–0,14	–27	0,72		

Закінчення табл. 6

1	2	3	4	5	6	7
Львівська	0,22	0,3	8	0,51	0,53	2
Миколаївська	0,08	0,11	3	0,18	0,17	-1
Одеська	0,21	0,28	7	0,4	0,31	-9
Полтавська	0,12	0,16	4	0,31	0,33	2
Рівненська	0,12	0,13	1	0,33	0,18	-15
Сумська	0,12	0,15	3	0,48	0,49	1
Тернопільська	0,16	0,21	5	0,32	0,48	16
Харківська	0,4	0,44	4	0,35	0,52	17
Херсонська	0,07	0,09	2	0,63	0,23	-40
Хмельницька	0,09	0,08	-1	0,37	0,32	-5
Черкаська	0,1	0,14	4	0,27	0,37	10
Чернівецька	0,11	0,16	5	0,28	0,19	-9
Чернігівська	0,04	0,04	0	1	0,9	-10
м. Київ	1	1	0	0,81	1	19
м. Севастополь	0,13			0,26		

Група чинників інновацій представлена двома різноякісними та різнорідними ознаками (табл. 7):

- показником потенційного використання людського капіталу в науці – кількістю випускників аспірантури, які за результатами закінчення аспірантури повинні захистити свої наукові результати та впровадити їх в практичну діяльність (в більшості наук). За цим показником регіони України демонструють стабільні позиції, окрім Донецької області, яка, у зв'язку з воєнними діями, втратила свої науково-освітні установи. Лідером у рейтингу кількості випускників аспірантури, як і за кількістю студентів, є м. Київ. Всі решта області залишаються далеко позаду (нижче рівня 0,35);
- показником реального використання людського капіталу на практиці – часткою промислових підприємств, які впровадили нові продукти або процеси як у власному виробництві, так і в ін-

ших компаніях. А, як відомо, за будь-якою організацією стоять люди, то цей показник, на нашу думку, можна вважати критерієм реального використання людського капіталу на практиці. На відміну від попереднього показника, тут області демонструють в часі різкі тенденції зміни. Суттєво покращились рейтингові позиції у Запорізькій, Тернопільській, Дніпропетровській та Миколаївській областях. Суттєвих погіршень зазнали м. Київ, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернігівська області. Відповідно, за аналізований період змінились позиції лідерів та аутсайдерів. Такі тенденції можна пояснити і кількістю відкритих, починаючи з 2015 року, підприємств у різних регіонах України. Зокрема, скупчення відкритих промислових об'єктів спостерігалось в Запорізькій, Дніпропетровській та Миколаївській областях та на території Західної України.

Таблиця 7

Чинники інновацій, $(x_{18} - x_{19})$

Регіон	Кількість випускників аспірантури, x_{18}			Промислові підприємства з інноваціями в компанії, x_{19}		
	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %
1	2	3	4	5	6	7
АР Крим	0,02			0,03		
Вінницька	0,02	0,09	7	0,31	0,23	-8
Волинська	0,03	0,1	7	0,09	0,43	34
Дніпропетровська	0,07	0,09	2	0,06	0,35	29
Донецька	0,06	0	-6	0,21	0,09	-12
Житомирська	0,03	0,04	1	0,23	0,35	12
Закарпатська	0	0,03	3	0,32	0,11	-21

Закінчення табл. 7

1	2	3	4	5	6	7
Запорізька	0,09	0,11	2	0	0,62	62
Івано-Франківська	0,03	0,09	6	0,65	0,42	-23
Київська	0,02	0,04	2	0,19	0,27	8
Кіровоградська	0,01	0,03	2	0,38	0,46	8
Луганська	0,04	0,04	0	0,12	0	-12
Львівська	0,19	0,23	4	0,35	0,37	2
Миколаївська	0,01	0,03	2	0,23	0,49	26
Одеська	0,17	0,22	5	0,43	0,41	-2
Полтавська	0,04	0,09	5	0,25	0,34	9
Рівненська	0,01	0,04	3	0,23	0,25	2
Сумська	0,06	0,14	8	0,73	0,75	2
Тернопільська	0,05	0,08	3	0,57	1	43
Харківська	0,33	0,35	2	0,34	0,68	34
Херсонська	0,03	0,04	1	0,37	0,31	-6
Хмельницька	0,03	0,05	2	0,32	0,23	-9
Черкаська	0,06	0,09	3	0,59	0,6	1
Чернівецька	0,02	0,06	4	0,56	0,65	9
Чернігівська	0,01	0,04	3	0,47	0,27	-20
м. Київ	1	1	0	1	0,43	-57
м. Севастополь	0,1			0,21		

На основі факторів регіональної конкурентоспроможності визначено рівень КФУ як середню арифметичну величину за всіма її ознаками незалежно від рівня економічного розвитку регіону. В табл. 8 наведено його значення для 2010 та 2018 років. За конкурентною позицією бачимо різке погіршення для Донецької та Луганської областей, що зумовлено об'єктивними чинниками. Зниження в рейтингу відбулось також для м. Києва та Львівської області. Ці тенденції не були характерні для ВРП цих регіонів, що говорить про відмінності у формуванні структури конкурентоспроможності та рівня економічного розвитку для таких мегаполісів.

Проте, порівнюючи місця регіонів України за рівнями КФУ та економічного розвитку в загальному рейтингу (табл. 9), бачимо, що м. Київ традиційно зберігає за обома критеріями лідируючі позиції у 2010 та 2018 роках. Однакові місця за обома критеріями посідають також Волинська, Закарпатська, Луганська та Хмельницька області в 2018 році. Для 2010 року такого збігу не було, що свідчить про те, що обрана сукупність ознак КФУ, які відповідають економічному розвитку, базованому на знаннях, була не притаманна для цього періоду. Загалом варто зазначити меншу диференціацію у рейтингу регіонів для 2018 року порівняно з 2010 роком.

Таким чином, сформовано множину пріоритетів економічного розвитку регіонів України в контексті їх впливу на рівень КФУ. До них віднесено інноваційну, соціальну й екологічну складові економічного розвитку – характерні

підходу нової економіки, а не виробничу та технологічну, які притаманні, відповідно, виробничому та інвестиційному підходам. Порівняльний аналіз визначених рівнів КФУ та економічного розвитку регіонів показав, що ВРП на одну особу не є вирішальним чинником конкурентної позиції для регіонів України. Це означає, що регіон може мати високий рівень показників КФУ, незважаючи на низький рівень економічного розвитку (Київська, Запорізька, Полтавська обл. – у 2010 році, Київська та Львівська обл. – у 2018 році).

Висновки. На підставі аналізу взаємозв'язку концепції економічного розвитку регіонів та рівня їх КФУ встановлено, що чинники економічного розвитку регіонів лежать в основі побудови піраміди КФУ і визначають конкурентну позицію регіону в національному чи глобальному масштабах. З іншого боку, економічний розвиток регіону забезпечується завдяки постійному зміцненню конкурентної позиції та підвищенню конкурентних переваг існуючих галузей та шляхом створення нових, високоефективних сегментів економіки. Окрім регіональних КФУ, важливими є синтетичні показники, що дозволяють оцінити конкурентну позицію регіону незалежно від рівня його розвитку. Тому для просторового дослідження КФУ запропоновано методичний підхід щодо оцінки фактичного та потенційного рівнів КФУ регіону, а також оцінки диференціації регіонів за їх рівнем.

Сформовано множину пріоритетів економічного розвитку регіонів України в контексті їх впливу на рівень

Рівень КФУ регіонів України

Регіон	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %	Регіон	2010 р.	2018 р.	Відхилення, %
АР Крим	0,27			Одеська	0,51	0,42	-9
Вінницька	0,40	0,37	-3	Полтавська	0,40	0,49	10
Волинська	0,31	0,36	5	Рівненська	0,31	0,32	2
Дніпропетровська	0,46	0,44	-2	Сумська	0,49	0,52	3
Донецька	0,38	-0,13	-52	Тернопільська	0,41	0,43	2
Житомирська	0,26	0,34	7	Харківська	0,52	0,51	-1
Закарпатська	0,25	0,27	1	Херсонська	0,47	0,45	-2
Запорізька	0,35	0,39	4	Хмельницька	0,43	0,35	-8
Івано-Франківська	0,38	0,35	-3	Черкаська	0,48	0,49	1
Київська	0,34	0,36	2	Чернівецька	0,43	0,38	-5
Кіровоградська	0,43	0,46	3	Чернігівська	0,41	0,43	2
Луганська	0,35	-0,19	-54	м. Київ	0,75	0,58	-17
Львівська	0,46	0,33	-13	м. Севастополь	0,40		
Миколаївська	0,40	0,41	0				

Таблиця 9

Рейтинг регіонів України за рівнями КФУ та економічного розвитку

Регіон	2010 р.			2018 р.		
	Рівень конкурентоспроможності	Рівень економічного розвитку	Відхилення	Рівень конкурентоспроможності	Рівень економічного розвитку	Відхилення
1	2	3	4	5	6	7
АР Крим	25	13	12			
Вінницька	16	19	-3	15	11	4
Волинська	23	22	1	16	16	0
Дніпропетровська	7	2	5	8	3	5
Донецька	18	4	14	24	21	3
Житомирська	26	20	6	20	17	3
Закарпатська	27	25	2	23	23	0
Запорізька	21	6	15	13	5	8
Івано-Франківська	19	18	1	19	15	4
Київська	22	5	17	17	4	13
Кіровоградська	11	15	-4	6	8	-2
Луганська	20	11	9	25	25	0
Львівська	8	14	-6	21	12	9
Миколаївська	14	9	5	12	9	3
Одеська	3	8	-5	11	7	4
Полтавська	17	3	14	4	2	2
Рівненська	24	23	1	22	19	3
Сумська	4	16	-12	2	13	-11

Закінчення табл. 9

1	2	3	4	5	6	7
Тернопільська	13	26	-13	10	22	-12
Харківська	2	7	-5	3	6	-3
Херсонська	6	21	-15	7	20	-13
Хмельницька	9	24	-15	18	18	0
Черкаська	5	12	-7	5	10	-5
Чернівецька	10	27	-17	14	24	-10
Чернігівська	12	17	-5	9	14	-5
м. Київ	1	1	0	1	1	0
м. Севастополь	15	10	5			

КФУ. До них віднесено інноваційну, соціальну й екологічну складові економічного розвитку – характерні підходу нової економіки. Порівняльний аналіз визначених рівнів КФУ та економічного розвитку регіонів показав, що ВРП на одну особу не завжди є вирішальним чинником конкурентної позиції для регіонів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Благун І., Дмитришин Л., Кацедан А. Просторова інтерпретація потенціалу регіональної конкурентоспроможності на основі гравітаційної моделі. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 8 (158). С. 411–418.
2. Дмитришин Л., Павлюк Т. Просторова модель уніфікації та конкуренції в регіональному туристичному секторі. *Проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 335–340.
3. Зварич О. Регіональний розвиток і його чинники: утилітарність інтерпретації. *Вісник Прикарпатського університету. Економіка*. Вип. 13. 2017. С. 39–43.
4. Зварич О. Системно-функціональні детермінанти економічного розвитку регіонів України: монографія. Івано-Франківськ, 2019. 304 с.
5. Зварич О. Структурний аналіз економічного розвитку регіонів. *Проблеми економіки*. 2017. № 4. С. 195–205.
6. Портер М. *Международная конкуренция*. М.: Междунар. отношения, 1993. 896 с.
7. Портер М. Стратегія конкуренції. Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів. Київ: Основи, 1998. 390 с.
8. Deprins D., Simar L., Tulkens H. Measuring labor efficiency in post offices // *The performance of public enterprises: Concepts and Measurement* / M. Marchand, P. Pestieau, H. Tulkens (eds.). Amsterdam, North Holland, 2008. P. 243–267.
9. Gardiner B., Martin R. The factors of regional competitiveness. Final Report for the European Commission, University of Cambridge, Cambridge. 2004. URL: https://www.researchgate.net/publication/23731212_Compétitiveness_Productivity_and_Economic_Growth_across_the_European_Regions
10. Porter M. *The competitive advantage of nations*. New York, 1990. 540 p.
11. Porter M., Schwab K. *The Global Competitiveness Report 2008–2009*, Global Competitiveness Network, Geneva, 2008. 1120 p.
12. Regional competition / P. W. J. Batey, P. Friedrich (eds.). Springer, 2000. URL: <http://link.springer.com/book/10.1007/978-3-662-04234-2>

REFERENCES

- Batey, P. W. J. "Regional competition". Springer, 2000. <http://link.springer.com/book/10.1007/978-3-662-04234-2>
- Blahun, I., Dmytryshyn, L., and Katsedan, A. "Prostorova interpretatsiia potentsialu rehionalnoi konkurentospromozhnosti na osnovi hrovitatsiinoi modeli" [Spatial Interpretation of Regional Competitiveness Potential Based on the Gravitational Model]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 8(158) (2014): 411-418.
- Deprins, D., Simar, L., and Tulkens, H. "Measuring labor efficiency in post offices". In *The performance of public enterprises: Concepts and Measurement*, 243-267. Amsterdam: North Holland, 2008.
- Dmytryshyn, L., and Pavliuk, T. "Prostorova model unifikatsii ta konkurentsii v rehionalnomu turystychnomu sektori" [The Spatial Model of Unification and Competition in the Regional Tourism Sector]. *Problemy ekonomiky*, no. 3 (2014): 335-340.
- Gardiner, B., and Martin, R. "The factors of regional competitiveness. Final Report for the European Commission". University of Cambridge, Cambridge. 2004. https://www.researchgate.net/publication/23731212_Compétitiveness_Productivity_and_Economic_Growth_across_the_European_Regions
- Porter, M. *Mezhdunarodnaya konkurentsya* [International Competition]. Moscow: Mezhdunar. otnosheniya, 1993.
- Porter, M. *Stratehiia konkurentsii. Metodyka analizu haluzei i diialnosti konkurentiv* [Competition Strategy. Methods of Analysis of Industries and Activities of Competitors]. Kyiv: Osnovy, 1998.
- Porter, M. *The competitive advantage of nations*. New York, 1990.
- Porter, M., and Schwab, K. *The Global Competitiveness Report 2008-2009*. Geneva: Global Competitiveness Network, 2008.
- Zvorych, O. "Rehionalnyi rozvytok i yoho chynnyky: utylitarnist interpretatsii" [Regional Development and Its Factors: Utilitarian Interpretation]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Ekonomika*, no. 13 (2017): 39-43.
- Zvorych, O. "Strukturnyi analiz ekonomichnoho rozvytku rehioniv" [The Structural Analysis of Economic Development of Regions]. *Problemy ekonomiky*, no. 4 (2017): 195-205.
- Zvorych, O. *Systemno-funktsionalni determinanty ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy* [System-functional Determinants of Economic Development of the Regions of Ukraine]. Ivano-Frankivsk, 2019.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2020 р.